

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЗВІТНОСТІ

***Анотація.** Досліджено інформаційні ресурси як продукт облікової системи, запропоновано використовувати такий підхід до формування звітності в системі обліку, який ґрунтується на основі вивчення запитів користувачів на інформацію та їх задоволення, що викличе синергетичний ефект від використання інформації та функціонування системи обліку.*

Ключові слова: інформація, продукт обліку, інформаційні ресурси, система обліку, система звітності, синергія, синергетичний ефект

Semanyuk V.

SYNERGY APPROACH TO FINANCIAL REPORT FORMATION

***Summary.** Information resources as a product of the accounting system are researched. There is suggested to use an approach to the report formation in the accounting system, which is based on the study of user requests for information and pleasure causing a synergy effect from the information usage and accounting system functioning.*

Keywords: information, product of accounting, information resources, accounting system, reporting system, synergy, synergy effect

1. Вступ

Трансформація ринкових відносин та виникнення специфічних видів діяльності в умовах розвитку “нової економіки”, ускладнення і глобалізація економічних, політичних та господарських зв’язків зумовлюють виникнення різноманітних інформаційних запитів від усіх учасників економічних відносин. Важливою для всіх стає проблема вчасного виявлення прихованих економічних загроз різного роду фінансово-економічних ризиків, а також пошук реальних і потенційних можливостей їх недопущення чи ліквідації. В постіндустріальному суспільстві ключовим джерелом розвитку стає знання і інформація, яка трактується як ресурс для управління. Лідерські позиції в таких умовах займають ті, хто розуміє тенденції розвитку і зміло використовує їх, що неможливо без володіння інформацією. Час, технологічне випередження та інформація стають основними чинниками досягнення успіху, знання протиставляють некомпетентності. Економічні інтереси суб’єктів господарювання, які під впливом сучасних інтеграційних процесів створюють різні типи бізнес-груп, вимагають від облікової системи інформації різного роду, характеру та виміру, що неминуче змінює природу професії обліковця, яка з накопичувача та реєстратора фактів господарської діяльності перетворюється у функцію створення інформаційних потоків та управління ними. В таких умовах виникає необхідність у зміні підходу до системи звітності як форми подання інформації з точки зору синергетики для ефективного управління і задоволення інформаційних потреб користувачів.

Дослідження облікової системи та системи звітності і їх вплив на процес прийняття управлінських рішень завжди було пріоритетним напрямом науко-

вих досліджень, а тому цій проблемі присвячено роботи відомих вчених: М. Баканова, В. Палія, Я. Соколова, Х. Андерсена, М. Ван Бреда, Х. Варнеке, Дж. Колдуелла, М. Метьюса, Б. Нидлза, Дж. Риса, С. Хендриксона, Дж. Фостера, Р. Ентоні, М. Пушкаря, М. Чумаченка, С. Голова, Ф. Бутинця, О. Петрука, Н. Малюги, Р. Каплана, К. Симмондза, Д. Нортон та ін. [1, 3, 5, 6, 10]. Стратегічні аспекти створення інформації досліджує К. Редченко [7], а С. Кузнецова робить наголос у своїх дослідженнях на синергізм інформації в бізнесі [4].

Дослідження згаданих вчених розкривають широкий спектр проблем формування системи обліку та звітності, проте більшість з цих проблем залишаються невирішеними або ж носять дискусійний характер. Наприклад, проблеми звітності з точки зору стратегічного позиціонування, тобто визначення взаємозв’язку між стратегією розвитку і її інформаційно-аналітичним забезпеченням в різного роду управлінських структурах. Особливо важливо це для функціонування складних економічних бізнес-структур, де виникає проблема асиметричності інформації для різних груп учасників економічних відносин. Тому існує необхідність пошуку нових підходів до створення і функціонування ефективної інформаційної системи, яка б надавала інформацію всім користувачам, створюючи синергетичний ефект від її використання, для набуття конкурентних переваг і досягнення стратегічних цілей учасниками економічних відносин.

Мета статті – дослідження використання синергетичного підходу до звітності та створення на цій основі цілісної концепції формування корпоративної звітності, без якої знижується якість фінансової інформації і прозорість звітних даних; пошук нових підходів до теорії та методології ство-

рення і функціонування ефективної інформаційної системи, яка б забезпечувала необхідною інформацією фінансового та не фінансового характеру всіх учасників корпоративних відносин для здобуття конкурентних переваг і досягнення стратегічної мети.

2. Звітна інформація як продукт облікової системи

Функціонування підприємств в умовах розвитку постіндустріального суспільства змушує їх працювати в умовах хаотичності відкритої глобалізованої економіки і адаптуватися до змінного середовища існування, високих ризиків, динамічності та невизначеності, високого рівня конкуренції, виникнення нових видів діяльності, використання нових методів управління та способів прийняття рішень. В умовах постіндустріального суспільства інформація, а саме вона є продуктом облікової системи та результатом її функціонування, стає ресурсом – аналогічно землі, капіталу, праці, підприємницьким здібностям.

Інформаційні ресурси володіють властивостями, які відносять до типу синергетичних, адже в процесі використання такі ресурси збільшуються, а якість їх покращується. Сприйняття інформації як ресурсу породжує зростання її вартості та цінності для прийняття рішень, а також ставить перед обліковою системою жорсткі вимоги щодо формування інформаційних ресурсів. Домінування інформаційного ресурсу та знань в економіці вимагає від облікової системи вивчення інформаційних запитів усіх користувачів та максимального їх задоволення, щоб вони могли адекватно і вчасно реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування економічних об'єктів чи окремих бізнес-процесів [8, 9].

Облікова система як основа формування інформаційної системи кожної бізнес-одиниці повинна всіма доступними їй методами формувати, акумулювати і перетворювати у ресурс інформацію, що вимагає від системи обліку зміни традиційних підходів до звітності (як продукту обліку та носія інформаційних ресурсів). Для облікової системи важливим є перехід від накопичення інформації до її інтерпретації, в процесі якої і відбувається перетворення даних в інформаційний ресурс. Інтерпретація стає особливим видом використання інформації, що враховує позиції адресата, передбачає наявність зворотної реакції у вигляді прийняття рішень і є відправною точкою при побудові звітності. Саме тому система звітності повинна відповідати вимогам функціональності і комунікативності, що відображається на її якості та інформаційній наповненості, на кількості показників та їх релевантності.

Розвиток та ефективне використання інформаційних систем, систематизація інформації, вивчення та задоволення запитів користувачів, організація інформаційних потоків з урахуванням специфіки підприємства та його організаційної, технологічної та галузевої структури, раціональна та науково обґрунтована організація облікової системи з врахуванням психологічних та поведінкових аспектів дозволить досягти певного синергетичного ефекту

при використанні інформації та функціонуванні системи обліку.

На необхідності перегляду поглядів щодо використання інформації в управлінні діяльністю компаній у контексті досягнення синергетичного ефекту в інформатизації системи управління бізнесом наголошує С. А. Кузнецова, визначаючи при цьому синергію як зростання ефективності діяльності в результаті поєднання, інтеграції окремих частин, елементів, факторів у єдину систему та їх комплексної взаємодії, в результаті чого відбувається поява нової продуктивної сили або якісно нових джерел розвитку, підвищення ефективності діяльності за рахунок т.зв. системного ефекту (емерджентності) [4].

Щодо появи синергетичного ефекту в результаті поєднання різних складових формування інформаційних ресурсів та їх використання, то він може виникнути лише за умови побудови системи обліку на принципах вивчення інформаційних запитів користувачів, а також формування підсистеми звітності, як результату функціонування облікової системи, на принципах задоволення таких запитів.

У сучасній системі звітності відбувається заміна концепції корисності концепцією контролю, в результаті чого звітність, створена в інтересах власника, слугує для відображення результатів діяльності об'єкта власності, а не формування інформаційного ресурсу для управління бізнес-процесами та прийняття релевантних рішень. Більше того, сучасна система звітності спрямована на фінансовий результат, а не розкриття інформації про фінансовий стан об'єкта господарювання та його зміни. Про задоволення ймовірних інформаційних потреб користувачів, створення інформації стратегічного характеру та формування прогнозної звітності в сучасній системі обліку не ведеться навіть мови. Окремі вчені категорично відкидають навіть можливість існування таких категорій, як стратегічний облік та прогнозна звітність, породжуючи антропоморфізм щодо обліку, штучне обмеження його предмету та методу, абсолютизацію грошового вимірника як ознаки обліку [1, с. 66].

Принципові недоліки, виявлені у системі звітності, змушують шукати нові критерії класифікації і підходи до формування звітної інформації, використовувати нові методи формування інформації в бізнесі та враховувати різні форми і зв'язки між елементами системи обліку та системи менеджменту.

3. Функції та принципи формування фінансової звітності в умовах синергетичного підходу

Облікова парадигма щодо побудови фінансової звітності ґрунтується на концепції капіталу (підтримки капіталу), що передбачає виділення звітності в самостійний елемент загальної інформаційної системи для забезпечення зацікавлених користувачів інформацією з метою прийняття економічних рішень. Характер розкриття інформації у фінансовій звітності має таку структуру: 40% інформації в звітних формах; 60% в додатках до звітності.

Корисність такої інформації для прийняття рішень вважається низькою навіть для зовнішніх користувачів, адже система фінансової звітності містить статичну інформацію про минулі події лише в грошовому вимірнику. Для задоволення інформаційних потреб користувачів фінансової звітності можна виділити дві її групи:

1 – звітність, яка несе інформацію про результати діяльності організації, про її майновий і фінансовий стан, зміни фінансового стану за звітний період; створена на основі нормативних документів, що регулюють фінансовий облік, і призначена для управління організацією, подання в державні органи нагляду і статистики;

2 – звітність, що містить інформацію про фінансовий стан і його зміни за звітний період; фінансові результати, рух грошових коштів групи взаємопов'язаних організацій і призначена для широкого кола користувачів з метою прийняття ними стратегічних управлінських рішень.

Певні зміни в звітності і її функціях виникли на сучасному етапі економічного розвитку відносно великих підприємств та корпорацій і обумовлені вони процесами інтеграції та консолідації фінансового та фізичного капіталу. В таких умовах виникає необхідність визначення концептуальних основ формування системної фінансової звітності (корпоративних об'єднань), які б забезпечували єдині підходи до її створення та задоволення інформаційних потреб учасників.

Система фінансової звітності повинна ідентифікувати функції, що впливають з права власності, задовольняти інтереси власників (інвесторів) в аспекті:

- оцінки вкладеного (інвестованого) капіталу на основі річних звітів;
- прийняття економічних рішень щодо управління капіталом (обґрунтований вибір об'єкта інвестування, придбання дольових і боргових ЦП);
- оцінка ефективності фінансових вкладень;
- оцінка доцільності участі/неучасті в капіталі;
- аналізу звітності на основі фінансових коефіцієнтів для зовнішніх користувачів, тощо.

“Для успішного виконання функцій в майбутньому керівникам необхідна цілісна інформаційна система, яка відповідає стратегії, а не окремі інструменти, які досі використовувались переважно для опису минулих подій” – стверджує П. Друкер, підкреслюючи цим обмеженість сучасної системи фінансової звітності та невідповідність її інформаційного навантаження сучасним потребам менеджменту [2, с. 9].

Система управлінської або внутрішньої звітності повинна надавати перевагу певним видам інформації залежно від статусу та конкретних потреб користувачів. Така інформація повинна бути в різних вимірниках, різноманітних формах, за необхідні періоди часу.

Сучасна концепція звітності повинна відрізнятися новою структурізацією цільових установок, характерною сукупністю принципів і методик, оригінальними моделями, способом формування і по-

дання інформації для обґрунтування стратегічних рішень.

Сучасні наукові дослідження виділяють різні підходи до дослідження інформаційних потреб користувачів звітності та її побудови: історичний, структурно-функціональний, нормативно-вартісний. Але дослідження інформаційно-аналітичного забезпечення управління мають свою специфіку, тому їх доцільно вивчати з використанням системного, процесного, комплексного, синергетичного, критеріального підходів.

Вирішення проблеми інформаційно-аналітичного супроводу системи менеджменту зводиться до формування нової інформаційної системи за допомогою певної сукупності методів, на основі загальних принципів за умов цілеспрямованості такої системи на задоволення інформаційних потреб користувачів при прийнятті ними економічних рішень.

Сучасна система звітності для створення синергетичного ефекту повинна функціонувати на принципах:

- принцип відповідності мети функціонування;
- принцип об'єктивності інформації;
- принцип порівнянності, доступності, транспарентності;
- принцип системності (координація, прогнозування, аналіз і синтез, облік і контроль);
- принцип стратегічного узгодження завдань;
- принцип правового обґрунтування (не суперечити нормам законодавства).

Функції звітності повинні відповідати її призначенню і бути адекватними сучасним вимогам до інформації. Серед основних функцій звітності виділимо такі:

- логістичну функцію – формування системної корпоративної звітності, яка забезпечить економічне рішення і стратегію інноваційного розвитку;
- комунікативну функцію – встановлення взаємозв'язків між учасниками корпоративних відносин; гармонізація всього ланцюга ділової активності і вплив на економічну поведінку;
- аналітичну функцію – оцінка фінансового стану підприємства (корпорації, об'єднання), фінансових результатів його діяльності, тенденцій розвитку і ймовірних ризиків;
- прогнозу функцію – оцінка перспектив розвитку, потреби в інвестиціях для здійснення стратегічних завдань на основі методик побудови прогнозів, імітаційного і стохастичного моделювання; вибір раціонального сценарію розвитку, обумовленого параметрами фінансового середовища.

До традиційних методів, які застосовують при підготовці фінансової звітності (абстрагування, групування, корекція, узагальнення, моделювання, комплексність, системність, аналогія) рекомендується також використовувати методи нормування (прямий, розрахунково-аналітичний, коефіцієнтний, опосередкований), прогнозування (імітаційне моделювання, економіко-математичне моделювання, Дельфі, елімінавання), аналізу і синтезу (регресійний, кореляційний, агрегування, інтегрування, аналіз трендів, аналіз часових рядів і адитивних величин),

контролю (оцінка, документування, інвентаризація, порівняння), а також стратегічного обліку (стратегічний аналіз, стратегічне позиціонування, похідні балансові звіти, прогнозування стратегічного розвитку).

4. Висновки

Отже, синергетичний підхід до побудови системи обліку та звітності запускає механізм взаємодії її з системою управління через вивчення інформаційних запитів користувачів, оптимізації структури звітів та їх формування на засадах простоти та потрібного смислового навантаження. Таким чином, застосування синергетичного підходу до системи звітності вимагає побудови єдиної системи інформаційно-аналітичного забезпечення менеджменту, що ґрунтується на системному, процесному, комплексному, синергетичному і критеріальному підходах, яка включає сукупність характерних методів, функцій і положень та спрямована на інформаційні потреби учасників господарської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голов С. Ф. Передумови та шляхи вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи менеджменту підприємства / С. Ф. Голов // Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства : тези допов. наук.-практ. конф. – Львів : Львівська політехніка, 2012. – С. 66-67
2. Друкер П. Інформація, которая действительно нужна руководителю / П. Ф. Друкер // Изменение результативности компании ; [пер. с англ.] – М. : Альпина Бизнес Букс, 2006. – С. 9

3. Каплан С. Роберт Сбалансированная система показателей : от стратегии к действию / Роберт С. Каплан, Дейвид П. Нортон. – М. : Олимп-Бизнес, 2003.

4. Кузнецова С. А. Синергетичний розвиток бухгалтерського обліку для становлення “Економіки знань” в Україні [Текст] : монографія / С. А. Кузнецова. – Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2010. – 148 с.

5. Малюга Н. М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку [Текст] : монографія / Н. М. Малюга – Житомир, 2005. – 548 с.

6. Пушкар М. С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти) [Текст] : монографія / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Економічна думка. – 1999. – 422 с.

7. Редченко К. І. Інформаційні технології та аудит : стратегічний контекст / К. І. Редченко // Вісник НУ “Львівська політехніка”. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2012. – № 722. – С. 386-389.

8. Семанюк В. З. Інформаційні ресурси підприємства: обліково-теоретичний аспект / В. З. Семанюк // Вісник Львівської комерційної академії : збір. наук. праць / [ред. кол. : Г. І. Башнянин, В. В. Апопій, О. Д. Вовчак та ін.]. – Львів, 2011. – Вип. 35. – С. 319-322.

9. Семанюк В. З. Критерії якості облікової системи підприємства: теоретичний аспект / В. З. Семанюк // Вісник ДонНУЕТ – № 3/2 (51). – 2011. – С. 232-237. – (Сер. Економічні науки).

10. Чумаченко М. Г. Управлінський облік в Україні / М. Г. Чумаченко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – № 6. – С. 43-47.